

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΑΚΗ, ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΔΟΜΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ, ΑΠΟ ΤΟ 1974 ΕΩΣ ΤΟ 1989 ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ

Φάνης Μαλκίδης, οικονομολόγος,
υποψήφιος διδάκτωρ Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Με την κοινή ένταξη της Ελλάδας και της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ, το 1952, αρχίζει μια νέα περίοδος στις σχέσεις των δύο χωρών, όπου κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει το κλίμα «φιλίας», οι μουσουλμανικές μειονότητες της Θράκης, η Κύπρος και οι ελληνικές κοινότητες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου. Οι δύο χώρες-μέλη, σε ένα υπερεθνικό στρατιωτικό σχηματισμό τώρα, έβηταν τις υπηρεσίες τους στην προάσπιση του δυτικού κόσμου, εξυπηρετώντας το «νατοϊκό δόγμα περί επιθέσεως από βορρά». Παράλληλα, στα πλαίσια του νέου κοινωνικού, οικονομικού και στρατιωτικού περιβάλλοντος που είχε δημιουργηθεί με την ένταξη Ελλάδας και Τουρκίας στο ΝΑΤΟ και της ρήξης Τίτο-Στάλιν, θα υπογραφεί το Φεβρουάριο του 1953, το Βαλκανικό Σύμφωνο Ελλάδας-Τουρκίας-Γιουγκοσλαβίας, με τη Γιουγκοσλαβία να παραιτείται από το αίτημά της για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων ενός «ανεξάρτητου Μακεδονικού έθνους», ζήτημα που είχε τεθεί κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου από τα κράτη του ανατολικού μπλοκ και θα ξανατεθεί εκβιαστικά το 1954 από τη σύμμαχο Μεγάλη Βρετανία, όταν η Ελλάδα προετοιμάζε την προσφυγή στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών για την αυτοδιάθεση της Κύπρου.

Στο βαλκανικό χώρο, αν και είχε αναπτυχθεί ένα κίνημα απελευθέρωσης από τη ναζιστική κατοχή με αριστερή προέλευση, η επιλογή των νικητών του Β' Παγκοσμίου πολέμου να εντάξουν ένα μέρος αυτής της περιοχής στο δυτικό στρατόπεδο άλλαξε τα δεδομένα που είχαν δημιουργηθεί αυτή την περίοδο. Έτσι στην Ελλάδα, και ενώ το αριστερό κίνημα κυριαρχούσε πολιτικά και στρατιωτικά με σαφείς θέσεις για τη μεταπολεμική κατεύθυνση, αυτές οι επιλογές θα αποτελέσουν το κύκνειο άσμα του, απαρχή του εμφύλιου πολέμου, κατάρρευση της προσφοράς και εγκλωβισμό του στις πολιτικές στρατηγικές της Μόσχας.

Η είσοδος της «ουδέτερης» κατά τον πόλεμο Τουρκίας στο ΝΑΤΟ θα αποτελέσει την απαρχή νομιμοποίησής της, μετά τη στάση που κράτησε πριν και κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας σύρραξης. Έχοντας ιδανική φιλία με τη Γερμανία, απαιτούσε τα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου, τα Δωδεκάνησα και τη Θεσσαλονίκη,

είχε ζητήσει την ελλαδική Θράκη για ενίσχυση των Δαρδανελίων, ενώ μόλις τον Αύγουστο του 1944 θα διακόψει τις διπλωματικές της σχέσεις με το ναζισμό και σε μια θεαλλώδη συνεδρίαση της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης θα κηρυχθεί ο πόλεμος εναντίον του Άξονα. Η Τουρκία, αμέσως μετά τον τερματισμό του πολέμου, θα αναφέρει συνεχώς, είτε μέσω της επίσημης ηγεσίας της είτε μέσω του Τύπου, «το μεγάλο κίνδυνο του κομμουνισμού και την ενδεχόμενη επίθεση από τη Σοβιετική Ένωση» ως κυρίαρχο σκεπτικό για την ένταξη της στο ΝΑΤΟ, ενώ ο τούρκος πρεσβευτής στην Αθήνα Ενίς Ακαγιέν είχε προετοιμάσει το έδαφος για το ρόλο της Ελλάδας, δηλώνοντας στις 24/7/1944 ότι «η Τουρκία θεωρούσε τη φιλία της με την Ελλάδα ως λιθία λίθο της εξωτερικής πολιτικής έναντι του ρωσικού κινδύνου». Στα πλαίσια της ακμής αυτής της «φιλίας» εντάσσονται οι ελλαδικές ενέργειες, να παραγραφούν από το δημοσιευμένο έργο, το 1942, του Αλεξ. Διομήδη (*Βυζαντινά μελέται*) στην έκδοση του 1951, τα σημεία τουρκικών διωγμών και εξισλαμισμών, κι ακόμη κρίθηκε σκόπιμο να μη δημοσιευθεί επί 25 χρόνια η σελίδα της γενοκτονίας των Ποντίων για να μη δημιουργηθούν προβλήματα, στο βιβλίο *Η Τρίπολη του Πόντου*, της Τατιάνας Μιλλιέξ, που γράφτηκε το 1952 και δημοσιεύτηκε το 1976, ενώ την ίδια τύχη είχε και το βιβλίο για τους Πομάκους του Ν. Θεοχαρίδη, του 1972, που δημοσιεύθηκε τελικά το 1994.

Ο νέος ρόλος της Τουρκίας ήταν ρόλος τοποτηρητή και αναχώματος στην περιοχή έναντι των *αντιαποικιοκρατικών κινημάτων* που είχαν αρχίσει να αναπτύσσονται στον αραβικό κόσμο και την ανατολική Μεσόγειο (Κύπρος), και αμυντικού χώρου του δυτικού κόσμου λόγω της γειτνιάσής της με τη Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, κάτι που δεν απέτρεψε, όμως, το να έχει προνομιακές σχέσεις μαζί της και να λαμβάνει από αυτήν στη δεκαετία του 1960 τη μεγαλύτερη οικονομική βοήθεια μετά τις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Μάλιστα ο Ρουσδής Αράς, πρώην υπουργός Εξωτερικών, που είχε υπογράψει τη Συνθήκη της Λοζάνης και ήταν επί χρόνια υπουργός του Μουσταφά Κεμάλ, δήλωνε ότι «η εξωτερική πολιτική του Κεμάλ ήταν η καλύτερη εγγύηση για το μέλλον της Τουρκίας. Η συμμετοχή της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ δεν έπρεπε να είναι εμπόδιο των σχέσεων της Τουρκίας με τη Σοβιετική Ένωση και τη Βουλγαρία» (εφημ. *Ρούντε Πράβο Πράγας*, 28/10/1964). Μ' αυτά τα δεδομένα θα αρχίσει η κοινή πορεία των δύο χωρών στη Συμμαχία, που αναδεικνύεται πλέον σε φανερό ρυθμιστή των πολιτικών και οικονομικών ζητημάτων τους. Είτε για να «ρυθμίσει» την κυβερνητική κατάσταση στην Ελλάδα και να προσαρμόσει την οικονομική και κοινωνική πολιτική της σε σχέση με τις στρατιωτικές δαπάνες ή για να προετοιμάσει στρατιωτική επέμβαση στην Τουρκία και μια πολιτική οικονομικής και κοινωνικής εξαθλίωσης σε αντιστοιχία με την ισλαμική και φεουδαρχική καταπίεση στην Τουρκία. Ένα κρίσιμης σημασίας μέρος του σχεδιασμού του ΝΑΤΟ είχε ως στόχο την άμυνα του μεγάλης σπουδαιότητας ανατολικού χώρου της Θράκης, που αποτελούσε τόπο διαμονής των μουσουλμανικών μειονοτήτων. Όλα αυτά τα δεδομένα συνετέλεσαν έτσι ώστε η περιοχή της Θράκης να αποτελέσει πεδίο υλοποίησης στρατιωτικών αποκλειστικά έργων, που σήμαινε έλλειψη των βα-

οικών υποδομών, τόπος εξορίας για ανεπιθύμητους δημόσιους υπαλλήλους και στρατιωτικούς και, στο πλαίσιο του συμμαχικού ελληνοτουρκικού κλίματος, χώρος παραχάραξης της φυλετικής και ιστορικής δομής, με το χαρακτηρισμό συνολικά των μουσουλμανικών μειονοτήτων ως τουρκικής-εθνικής μειονότητας-κοινότητας, σύμφωνα με ελλαδικές αποφάσεις το 1955. Υλοποιήθηκαν μορφωτικές συμφωνίες μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας (1951 και 1968) που δημιούργησαν μεγάλα ζητήματα (υποχρεωτικός εκτουρκισμός των Πομάκων, δράση των τούρκων δασκάλων και του τουρκικού προξενείου Κομοτηνής): εξάλλου, το αμερικανικό υπουργείο Εξωτερικών σε έκδοσή του (Department of State Publication 7163, Vol. ii, Washington 1960, p.1051) τόνιζε την *«ανεμπόδιστη και ελεύθερη διαβίωση στο χώρο σε σύγκριση με μειονότητες άλλων χωρών, αλλά φανέρωνε και τη βαθιά αλλαγή που έφερε η τουρκική προπαγάνδα υπέρ των θέσεων της εθνικής ιδέας για τη Δυτική Θράκη»*. Την ίδια περίοδο εντάθηκε και η λειτουργία του μεταξικού καθεστώσ των επιτηρούμενων, στρατοκρατούμενων ουσιαστικά, ζωνών στα θρακικά ορεινά, στα σύνορα με τη Βουλγαρία όπου κατοικούσαν Πομάκοι, που κάλυπταν το 40% του εδάφους της Θράκης.

Η Τουρκία, πριν ακόμη από την ένταξή της, είχε σχεδιάσει την πολιτική που στόχευε στην αναθεώρηση συνθηκών που ήταν εις βάρος της. Προσπάθησε στο Μεσοπόλεμο να επανακατακτήσει εδάφη, να επαναδιαπραγματευτεί δεδομένα και να αφανίσει εθνότητες που ζούσαν στο εσωτερικό της και που προστατεύονταν βάσει διεθνών συνθηκών, με όλα τα υπαρκτά μέσα. Εδώ εντάσσεται η εμφάνιση αμέσως μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λοζάνης ενός σχεδίου, που επιζητούσε την προβολή των μουσουλμανικών μειονοτήτων της Θράκης ως τουρκικής μειονότητας, ενώ παράλληλα απαιτούσε την απέλαση της λεγόμενης παλαιομουσουλμανικής ηγεσίας και την ανάδειξη της νέας εθνικιστικής κεμαλικής, την αναθεώρηση βασικών άρθρων της Λοζάνης με το ελλαδοτουρκικό σύμφωνο φιλίας του 1930 και τη συνθήκη του Μοντρέ (προσφυγικές περιουσίες και αποζημιώσεις, αποστρατικοποίηση στενών και νησιών), την προσάρτηση της Αλεξανδρέττας το 1938 σε συνεργασία με τις εταιρείες πετρελαιοειδών, τη διχοτόμηση του Κουρδιστάν, ενώ σ' αυτήν την πολιτική μπορεί να ενταχθεί και ο κεφαλικός φόρος (*varlık vergisi*) που επιβλήθηκε το 1942 εναντίον όλων των μη μουσουλμάνων πολιτών της Τουρκίας, που θα έπρεπε να πληρωθεί μέσα σε 15 ημέρες, αλλιώς ο «οφειλέτης» θα εξοριζόταν στα αμελέτ ταμπουρού (τάγματα εργασίας) που είχαν μετατραπεί σε τάγματα θανάτου.

Για να επιτευχθεί η αναγκαία για τα συμφέροντα του δυτικού κόσμου είσοδος της Τουρκίας στο NATO, υπήρξε μια οργανωμένη πολιτική δραστηριότητα, που σε συνεργασία με το πανίσχυρο στρατιωτικό κατεστημένο της γειτονικής χώρας είχε σκοπό να περάσει το μήνυμα ότι η Τουρκία απειλείται από τον κομμουνισμό, εκβιάζοντας την ένταξη στη Βορειοατλαντική Συμμαχία, με επιθέσεις σε εφημερίδες, περιοδικά και κρατικούς λειτουργούς, που ονομάστηκαν *«κομμουνιστικές τρομοκρατικές επιθέσεις»*, το 1944, με πρωτοστάτη τον ηγέτη του εθνικιστικού κόμματος Τουρκές και οι οποίες εντάθηκαν το 1947. Λίγο αργότερα, με την ένοπλη αντίσταση

του ελληνικού λαού στην Κύπρο εναντίον της αγγλικής αποικιοκρατίας, η τουρκική κυβέρνηση θα ακολουθήσει την ίδια τακτική όταν θα διώξει την ιστορική ελληνική κοινότητα της Κωνσταντινούπολης, το 1955. Το πογκρόμ του Σεπτεμβρίου θα αποδοθεί στους κομμουνιστές, ενώ ήταν μια εθνική εκκαθάριση, όπως αποδείχτηκε το 1961, με τη δίκη από το στρατιωτικό καθεστώς του Γκιουρσέλ των πρώην πρωθυπουργού Μεντερές και υπουργού Εξωτερικών Ζουρλού. Μετά το 1952, η Τουρκία, εκμεταλλευόμενη το ψυχροπολεμικό κλίμα της, την πολιτική και οικονομική κατάσταση της Ελλάδας, συνέχισε τη δράση της κατά και της ελληνικής μειονότητας της Ίμβρου και της Τενέδου, με ίδρυση αγροτικών ανοιχτών φυλακών, απελάσεις το 1963 και 1964, με πρωταρχικό σκοπό τον αφανισμό της, παρά τη Συνθήκη της Λοζάνης, γνωρίζοντας ότι η αντιμετώπιση από την ελλαδική πλευρά και ίσως η ύπαρξη αντιποίνων απ' αυτήν καθορίζονταν πλέον από νατοϊκά συμφέροντα και επιλογές. Σ' αυτό το κλίμα κινούνται οι προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησης Κ. Καραμανλή στις 4/4/1956, όπου αναφέρεται ότι «η κυβέρνηση αναγνωρίζει τη μεγάλη σημασία της ελληνοτουρκικής συνεργασίας και της βαλκανικής συμμαχίας και εύχεται όπως η Τουρκία αποδείξει ότι διαπνέεται από τις ίδιες αντιλήψεις... Επιθυμώ να τονίσω τη σημασία και χρησιμότητα του Βορειοατλαντικού Συμφώνου. Η πεποίθησή μας για την ανάγκη διατήρησης της συλλογικής αυτής ασπίδας άμυνας ενισχύεται από το πρόσθετο γεγονός ότι επικεφαλής της διεθνούς αυτής αμυντικής οργάνωσης είναι η πλέον δημοκρατική χώρα του κόσμου που παραμένει συμπαράστατης στις μεταπολεμικές προσπάθειες της χώρας μας». Ενώ και η αντιπολίτευση, διά του αρχηγού του Λαϊκού Κόμματος Κ. Τσαλδάρη, θα επισημάνει πως «το ΝΑΤΟ αποτελεί την κυριότερη ασπίδα ασφαλείας της χώρας Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις πρέπει να διατηρηθούν διότι είναι σημαντικό θέμα της εξωτερικής μας πολιτικής ανεξάρτητα αν η τουρκική κυβέρνηση με δηλώσεις της πολλές φορές τέθηκε αντιμέτωπη με το κοινό αίσθημα του ελληνικού λαού και του έθνους ολόκληρου. Αλλά οι σχέσεις των κρατών προσδιορίζονται από λόγους γεωγραφικούς, από λόγους άμυνας και οικονομικούς και όχι από δηλώσεις αποκλειστικά των υπευθύνων κυβερνήσεων... Η Ελλάδα πρέπει να έχει φιλικές σχέσεις με την Τουρκία, οι οποίες είναι καλύτερες σε σχέση με αυτές που είχαμε πριν από τριάντα χρόνια». Το πιο σημαντικό δεδομένο που προκύπτει μετά την ένταξη των δύο χωρών στη Συμμαχία, εμφανίζεται δε έντονα στην ελλαδική περίπτωση, αποτελεί το γεγονός ότι σταματούν να υπάρχουν ανεξάρτητες εθνικές πολιτικές κυβερνήσεις και οι αποφάσεις εκπορεύονται είτε από το σταθμάρχη της CIA στην Αθήνα ή τον αμερικανό πρεσβευτή, που έβαζαν ως πρώτο στόχο τη μη διατάραξη της συνοχής του ΝΑΤΟ. Έτσι μπορεί να ερμηνευτούν και η στάση της Ελλάδας μετά τα γεγονότα του 1955, που αρκέστηκε στην απόδοση τιμών στην ελληνική σημαία από τουρκικό άγημα μπροστά στο νατοϊκό στρατηγείο της Σμύρνης, το υφιστάμενο σχέδιο ελλαδικής άμυνας που άφηγε εκτός τη Θράκη, και επίσης η στάση της στο Κυπριακό, που για πολλούς θεωρείται ως απαρχή ενεργοποίησης της τουρκικής πολιτικής για τη Θράκη.

Μετά την ένταξη της στη Βορειοατλαντική Συμμαχία, η Τουρκία θα αρχίσει να

πιέζει έντονα για την κατάσταση των μουσουλμάνων στην ελλαδική Θράκη. Η Τουρκία ενδιαφερόταν για τις μουσουλμανικές μειονότητες –αθίγγανους, Πομάκους, τουρκοφανεείς ή για άλλους τουρκογενείς– της Θράκης, θρησκευτικές μειονότητες κατά τη Συνθήκη της Λοζάνης, που έμειναν στον ελλαδικό χώρο σε αντιστοιχία της ελληνικής μειονότητας της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου (άρθρα 37-44). Θα μιλά για την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους, για παραβίαση όρων και άρθρων της συνθήκης και θα πράττει προς την κατεύθυνση διεθνοποίησης του ζητήματος, ακολουθώντας το πρότυπο της Κύπρου, δημιουργώντας κλίμα τουρκικής προστασίας για τις μουσουλμανικές μειονότητες της Θράκης και ενδεχόμενης άσκησης μιας μονομερούς πολιτικής ή και στρατιωτικής επέμβασης. Οι μουσουλμανικές μειονότητες που ζουν στη Θράκη αποτελούνται από τους:

- α) Τουρκογενείς ή τουρκοφανεείς: είναι μουσουλμάνοι, οι οποίοι εξαιρέθηκαν από την ανταλλαγή ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών ως έλληνες υπήκοοι, βρίσκονταν ήδη εγκατεστημένοι στην περιοχή ανατολικά της μεθοριακής γραμμής, η οποία είχε καθοριστεί με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (1913). Οι τουρκογενείς μουσουλμάνοι κατοικούν κυρίως στα πεδινά της Θράκης και τα αστικά κέντρα, μιλούν την τουρκική γλώσσα και είναι προσηλωμένοι στις τουρκικές παραδόσεις.
- β) Πομάκους: είναι πληθυσμός η προέλευση του οποίου αμφισβητείται, θεωρείται όμως βέβαιο ότι πρόκειται για έναν από τους πιο παλιούς πληθυσμούς των Βαλκανίων στην οροσειρά της Ροδόπης που εξισλαμίσθηκαν διά της βίας. Οι Πομάκοι κατοικούν στις ορεινές περιοχές, έχουν ανοιχτόχρωμα χαρακτηριστικά, μιλούν τη δική τους γλώσσα (για την οποία δεν υπάρχει γραφή) και στις συνθήειές τους διακρίνονται στοιχεία του χριστιανισμού. Η γλώσσα έχει ως βάση τη σλαβοβουλγαρική και η προσχώρηση στον ισλαμισμό εξηγείται ως τρόπος αποφυγής του φόρου αίματος το 16ο και 17ο αιώνα.
- γ) Αθίγγανους: στην Ελλάδα υπάρχουν δύο ομάδες: οι χριστιανοί αθίγγανοι, στην Αττική, τη Λάρισα, τη Θεσσαλονίκη και αλλού, με μόνιμο ή ημιμόνιμο τόπο διαμονής, και μουσουλμάνοι αθίγγανοι, στη Θράκη, στην Αλεξανδρούπολη, στο Διδυμότειχο, στην Κομοτηνή, στην Ξάνθη. Οι αθίγγανοι μιλούν την ελληνική και την τουρκική γλώσσα.

Η Τουρκία απαίτησε από την Ελλάδα να μαθαίνουν οι Πομάκοι, το εξισλαμισμένο αυτό θρακικό φύλο, την τουρκική γλώσσα, επωφελούμενοι από τις ενέργειες της Βουλγαρίας για την ενσωμάτωσή τους στην κρατική της οντότητα. Η Βορειοατλαντική Συμμαχία προτιμούσε οι Πομάκοι να μάθουν την τουρκική γλώσσα και να υφίστανται την τουρκική προπαγάνδα, άσχετα αν αυτό θα είχε επιπτώσεις μακροπρόθεσμα στην Ελλάδα, παρά να καταλήξουν στο αντίπαλο στρατόπεδο. Το καλοκαίρι του 1955 το ελλαδικό κράτος διέταξε τον «*επιθεωρητή των μουσουλμανικών σχολείων Δυτικής Θράκης*» να συγκαλέσει τοπικά συνέδρια πομάκων δασκάλων και να τους συστήσει την εγκατάλειψη της αραβικής και τη διδασκαλία της λατινικής γραφής, ενώ το Σεπτέμβριο του 1973, η επίσκεψη του τούρκου πρέσβη Καμουράν

Γκουρούν στην περιοχή ήταν ο επίλογος για την επιβολή της λατινικής γραφής στους Πομάκους. Είχε προηγηθεί η άρνηση του ελλαδικού κράτους, το 1947, να αγωνιστεί προς την κατεύθυνση ενσωμάτωσης των Πομάκων της Βουλγαρίας. Τη χρονιά εκείνη πομάκος πρώην βουλευτής του ελληνικού Κοινοβουλίου και ο ηγέτης των Πομάκων από τη Βουλγαρία, με διαβήματά τους στις Μεγάλες Δυνάμεις και με την παρουσία τους στην αρμόδια γραμματεία του ΟΗΕ, είχαν ζητήσει την ένταξή τους στην Ελλάδα, η οποία όμως δεν έπραξε απολύτως τίποτα.

Οι πιέσεις της Τουρκίας στην Ελλάδα θα συνεχιστούν για τις μουσουλμανικές μειονότητες: το 1955, όταν απαίτησε την αλλαγή του χαρακτηρισμού της σε τουρκική, το 1968, όταν υπογράφηκε το μορφωτικό πρωτόκολλο μεταξύ των δύο χωρών –είχε προηγηθεί αντίστοιχο το 1951– που είχε ως αποτέλεσμα την εισβολή τούρκων πρακτόρων με προσωπείο δασκάλων, ιερωμένων, και βιβλίων που έρχονταν από τη γειτονική χώρα, και με μια σειρά από άλλες ενέργειες που αλλοίωναν τη φυσιογνωμία των μειονοτήτων. Η στάση της Ελλάδας έναντι μιας ιστορικής περιφέρειάς της θα επηρεαστεί σημαντικά με την είσοδό της στη Βορειοατλαντική Συμμαχία: θα δώσει διαφορετικούς χαρακτηρισμούς στις μειονότητες, χαρακτηρισμούς που απορρίφθηκαν με απόφαση του Αρείου Πάγου (τελεσιδικία 1729 /20-11-1987), με αποτέλεσμα να ξεσπάσουν επεισόδια στην Κομοτηνή τον Ιανουάριο του 1988: με την ολοκληρωτική εκδίωξη της «παλαιομουσουλμανικής» ηγεσίας: με τα μορφωτικά πρωτόκολλα: με την ανοχή του τουρκικού προξενείου της Κομοτηνής.

Από το Μάιο του 1959, αμέσως μετά την υπογραφή των συνθηκών Ζυρίχης και Λονδίνου, που αποτέλεσε τη δεύτερη περίοδο αναθέρμανσης της ελληνοτουρκικής φιλίας μέσα στα νατοϊκά πλαίσια, υπήρξε επίσημη επίσκεψη των Καραμανλή και Αβέρωφ στην Άγκυρα. Εκεί ο υπουργός Εξωτερικών Ζουρλού υπαινισσόταν ότι «η κατάσταση των Τούρκων στην Ελλάδα ήταν χειρότερη από εκείνη των Ελλήνων στην Τουρκία», ζητούσε μια «ισορροπία» ανάμεσα στην ελληνική μειονότητα της Πόλης και την «τουρκική μειονότητα της Δυτικής Θράκης και της Δωδεκανήσου». Έκανε σύγκριση ανάμεσα σε αυτές τις μειονότητες και, υπό το φως της καλύτερης οικονομικής κατάστασης της ελληνικής, «ζητούσε από την ελληνική κυβέρνηση ανάλογη βελτίωση και για την τουρκική». Έκανε λόγο «για τα σχολεία, τα βιβλία, τους μισθούς των δασκάλων, τις εφημερίδες, τα τουρκικά σωματεία και άλλα συναφή και για την κατάταξη των Τούρκων στην ελληνική χωροφυλακή και την αστυνομία πόλεων και ως επιστέγασμα ζητούσε όπως η μειονότητα στη Θράκη ονομάζεται στο εξής τουρκική αντί μουσουλμανική». Η τουρκική πλευρά έβαζε για πρώτη φορά επίσημα το θέμα των μουσουλμάνων στα Δωδεκάνησα, που τους υπολόγιζε σε 4.200, θέλοντας να κάνει το πρώτο βήμα για τη δημιουργία δεύτερης εστίας μουσουλμανικής μειονότητας στην Ελλάδα. Αυτές οι συνομιλίες αποτέλεσα είχαν να δημιουργηθεί μια διμελής επιτροπή από τους Δ. Μπίτσιο, πρόεδρο, και Ζεκί Κιουνεράλι, διευθυντή του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών, για «την τακτοποίηση των μειονοτικών και ομογενειακών θεμάτων». Η έκθεση της επιτροπής γι' αυτά τα θέματα ομιλούσε μια ισοζυγισμένη αντιμετώπιση των εκκρεμών ζητημάτων και τα πορί-

οματά της δεν είχαν δεσμευτικό χαρακτήρα για τις κυβερνήσεις. Ο Κιουνεράλι, μετά την ολοκλήρωση της έκθεσης (Αθήνα, Ιούλιος 1959, και κοινό ανακοινωθέν τον Αύγουστο του ίδιου έτους), είχε τονίσει προς τους μουσουλμάνους σε επίσκεψή του στη Θράκη: «Μη χάνετε τον τουρκισμό σας, και πρέπει να ξέρετε ότι η τουρκική Δημοκρατία θα σας βοηθήσει κάνοντας ό,τι περνά από το χέρι της για να μην τον χάσετε». Η κυβέρνηση Κ. Καραμανλή θα συνεχίσει την πολιτική της ελληνοτουρκικής φιλίας καθορίζοντας τους στόχους της στις προγραμματικές δηλώσεις, μετά τις εκλογές του 1961, τονίζοντας πως «η Ελλάδα έχει άριστες σχέσεις τόσο με την Τουρκία όσο και με τη Γιουγκοσλαβία, που αποτελούν παράγοντες σταθερότητας και ειρήνης στην περιοχή της Βαλκανικής». Σε νέα επίσκεψη του έλληνα υπουργού των Εξωτερικών Αβέρωφ, τον Αύγουστο του 1962, συζητήθηκαν πάλι τα μειονοτικά θέματα, ενώ δημιουργήθηκε ξανά μικτή επιτροπή γι' αυτά. Το κοινό ανακοινωθέν της 5ης Αυγούστου ανέφερε «περαιτέρω ενίσχυσιν των σχέσεων των δύο χωρών».

Το 1964 υπήρξε καταγγελία από την Τουρκία της ελληνοτουρκικής σύμβασης εγκατάστασης του 1930, με πρόσχημα τα γεγονότα της Κύπρου. Τότε 10.000 περίπου έλληνες υπήκοοι απελάθηκαν, ενώ στις 24/3/1964 δημοσιεύθηκε ο πρώτος κατάλογος απελαθέντων για λόγους «εθνικής ασφαλείας». Μαζί τους έφυγαν και γύρω στους 30.000 τούρκοι υπήκοοι, συγγενείς των ελλήνων πολιτών, ενώ σε απάντηση η ελλαδική κυβέρνηση απέλασε 10 τούρκους υπηκόους, κατοίκους Ρόδου και Κω. Το επόμενο έτος, οι δύο μουσουλμάνοι βουλευτές, ο Μολλά Γιουσούφ, παλιός συνεργάτης των συντηρητικών και τώρα των εθνικιστών-κεμαλικών, και ο Χασάν Χατίπογλου, που είχαν εκλεγεί με το συνδυασμό Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση-Κόμμα Προοδευτικών, ενώ το κόμμα τους καταψήφισε την κυβέρνηση Στεφανόπουλου, εκείνοι την υπερψήφισαν και χάρη σ' αυτούς πήρε ψήφο εμπιστοσύνης με 152 ψήφους υπέρ και 148 κατά. Αυτό έγινε με ανταλλάγματα την αντικατάσταση των νομαρχών Ξάνθης και Ροδόπης, την ίδρυση Γυμνασίου στην πόλη της Ξάνθης, καθώς και το διορισμό δασκάλων που είχαν σπουδάσει στην Τουρκία.

Οι τουρκικές εκδόσεις για τη Θράκη είναι παράλληλες με τη χρονική εμφάνιση του κυπριακού προβλήματος και αυτό προκύπτει από την έξαρση του τουρκικού εθνικισμού που δημιούργησε το ζήτημα. Από το πλήθος των σχετικών με τη Θράκη τουρκικών συγγραφών μεγαλύτερη προβολή έχει το δίτομο έργο του Tevfik Biyiklioglu, «Trakya 'da milli», Ankara 1955-56 (Ο Εθνικός αγώνας στη Θράκη) και η πολυσέλιδη μελέτη του Ahmet Aydinli, «BatiTrakya faciasinin ic yuzu», Istanbul 1971 (Η εσωτερική όψη της τραγωδίας της Δυτικής Θράκης), που αποτελεί πηγή άντλησης πληροφοριών, από τούρκους δημοσιογράφους, ενώ γράφονται πολλές άλλες προπαγανδιστικής μορφής μελέτες. Ως όργανα προβολής χρησιμοποιούνται, εκτός από τον ημερήσιο τουρκικό τύπο, τα περιοδικά *Turk Kulturu* (Ο πολιτισμός του Τούρκου), που εκδίδεται στα αγγλικά, γερμανικά και γαλλικά με τον τίτλο *Cultura Turkika* (το τεύχος Ιανουαρίου του 1976 ήταν αφιερωμένο στη Θράκη), και κύρια το *Bati Trakya* (Δυτική Θράκη) με δημαγωγικό προσανατολισμό και ιδιαίτερη δραστηριότητα και εορταστικές συγκεντρώσεις, για να τονιστεί η ύπαρξη προβλήματος Δυτικής Θρά-

κης. Μεγάλη δραστηριότητα αναπτύσσει ο Σύλλογος Υποστηρίξεως των Τούρκων Δυτικής Θράκης στην Κωνσταντινούπολη (Bati Trakya Dayanisma Dernegi), που εκδίδει το περιοδικό *Bati Trakya Turku* (Ο Τούρκος της Δυτικής Θράκης) και θέτει σε κυκλοφορία ξενόγλωσσα κείμενα, όπως «*How the West Thrace Moslem Turks are annihilated. A call for the defence of democracy*» (1976). Ο ίδιος σύλλογος εκδίδει παράλληλα και το *Yeni Bati Trakya Dergesi* (Νέα Δυτική Θράκη) ως βασικό όργανο προβολής των τουρκικών διεκδικήσεων. Με το πραξικόπημα της 12/9/1980 του στρατηγού Κενάν Εβρέν απαγορεύτηκε η λειτουργία 14 παντουρκιστικών-εθνικιστικών συλλόγων, καθώς και η εκδοτική τους κίνηση, αλλά εξαιρέθηκε μόνο αυτός ο σύλλογος. Ο σύλλογος, μαζί με τον εθνικιστικό «Η Κύπρος είναι Τουρκική», θα παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στο διωγμό της ελληνικής κοινότητας της Κωνσταντινούπολης, το 1955. Ο σύλλογος αλληλοβοήθειας ιδρύθηκε το 1946 και έχει γραφεία στη Σμύρνη, στην Προύσα στη Νικομήδεια Κιουτσούκ Τσεκμετζέ (Ανατολική Θράκη) και στο Ζεϊζινμπουργουού της Κωνσταντινούπολης και είναι μέλος επίσης της Ομοσπονδίας Αλύτρωτων Τούρκων Μεταναστών και Προσφύγων. (Turk Gocmen ve Milteci Dernekleri Federasyonu). Ο σύλλογος αποφάσισε να κυκλοφορήσει τα έντυπα στις τάξεις του τουρκικού στρατού (22/9/1984) με τον ισχυρισμό ότι «οι υποθέσεις της μειονότητας ξεπέρασαν τις δυνατότητες του τουρκικού προξενείου Κομοτηνής» και πρότεινε τη δημιουργία μειονοτικής γραμματείας στην Άγκυρα. Αρκετοί συνεργάτες των περιοδικών αυτών προέρχονται από τις τάξεις των ανώτατων απόστρωτων αξιωματικών (οι στρατηγοί Selim Turkkan, Faruk Guventyrk, Nurettin Tursan, Orhan Kilercioglu, ένας αντιστράτηγος διευθυντής της ύλης του περιοδικού (A. Fethi Aktar), ένας υποστράτηγος (Sari Karamisir), ένας συνταγματάρχης (Ilhan Ciloglu), με δραστηριότητα στον τουρκοκρατούμενο τομέα της Κύπρου, και ένας έφεδρος αξιωματικός (Kemal Yakali)). Στις τουρκικές εκδόσεις για τη Θράκη συμπεριλαμβάνονται και τα περιοδικά: *Milli Hareket* (Εθνική Δράση), μηνιαίο περιοδικό εθνικιστικού προσανατολισμού με έδρα την Κωνσταντινούπολη· η έκδοσή του κράτησε από τον Οκτώβριο του 1966 μέχρι και τον Αύγουστο του 1971· *Devlet* (Κράτος), με κυκλοφορία από τον Απρίλιο του 1969 ως το 1979, αποτελώντας τα σπρίγματα του κόμματος της Εθνικιστικής Δράσης του Τουρκές. Στα περιοδικά αυτά διατυπωνόταν η θέση ότι «η Κύπρος, τα νησιά του Αιγαίου και η Δυτική Θράκη θα έπρεπε να αποτελέσουν τμήμα της Τουρκίας».

Επίκουροι στις δραστηριότητες του Συλλόγου Υποστηρίξεως των Τούρκων Δυτικής Θράκης έρχονται και άλλοι σύνδεσμοι αλληλοβοήθειας τουρκικών μειονοτήτων όπως ο Πολιτιστικός Σύλλογος Υποστηρίξεως των Τούρκων Ροδόπης και Δούναβη (Rodop-Tuna Turkelri Kultur ve Dayanisma Dernegi) με σχετικές εκδόσεις (For our motherland great Turkey (1970), που αναφέρεται σε συσχέτισμό με την Ελλάδα η κατάσταση της τουρκικής μειονότητας στη Βουλγαρία, οι Σύλλογοι Τούρκων του Ανατολικού Τουρκιστάν (Dogu Turkistan), του Βόρειου Καυκάσου (Kuzey Kafkas), της Ρούμελης (Rumeli Turkleri Dayanisma Dernegi), του Αζερμπαϊτζάν (Azerbaycan, Idil Ural ve Bati Turkistan Dernekleri), του Ιράκ (Irak Kerkuk Turkleri). Η βάση του

τουρκικού ενδιαφέροντος βρίσκεται κύρια στην εφαρμογή των αρχών της μεγάλης ιδέας (Buyuk Emel), που αποβλέπει στην επέκταση του τουρκικού κράτους, και την πολιτική και πολιτιστική συνένωση όλων των Τούρκων. Η εθνική ιδέα των Τούρκων, που άρχισε χρονολογικά με τον πανισλαμισμό (ittihati Islam), πέρασε στον οθωμανισμό (osmancilik), προχώρησε στον τουρκισμό (Turkculuk) και κατέληξε στον τουρανισμό (παντουρκισμό-turancilik), προωθείται με ενεργοποίηση μεγάλου αριθμού αξιωματικών στο μηχανισμό προπαγάνδας για τη Θράκη, ενίσχυση των ιστορικών, νομικών, γλωσσικών, θρησκευτικών, λαογραφικών επιχειρημάτων για το χώρο που ζουν οι μειονότητες, δηλώσεις επεκτατικής πολιτικής τούρκων επισήμων, ίδρυση συλλόγων αλληλοβοήθειας, εκδόσεις κ.ά. Στις τελευταίες τουρκικές εκδοτικές δραστηριότητες για τη Θράκη συγκαταλέγεται και η έκδοση του τουρκικού περιοδικού *Sesimiz* (*Η φωνή μας*, αρ.1, 1976) που τα κείμενά του αποδεικνύουν μεγαλύτερη προσπάθεια προβολής των τουρκικών θέσεων. Εδώ τονίζεται ότι «πολλοί Τούρκοι γεννήθηκαν στην «παραδεισένια» αυτή πατρίδα, εκεί είναι θαμμένοι οι γονείς, συγγενείς και τα αγαπημένα τους πρόσωπα». «Στα ιερά αυτά», κατά τους Τούρκους, «χώματα υπήρξαν μάρτυρες που έδωσαν τη ζωή τους για να ενωθεί ο χώρος με τη μητέρα πατρίδα» (*Sesimiz*, σελ. 14). Προστίθεται ακόμη ότι, αν από την εποχή που υπεγράφη η Συνθήκη ως σήμερα ήταν ελεύθεροι και ανεξάρτητοι «οι Τούρκοι, θα ανέρχονταν τώρα σε 1.500.000» (ίδιο, σσ. 2,3,9,12).

Από την άλλη πλευρά, η ανάληψη ενός συγκεκριμένου ρόλου για τη Θράκη και η πολιτική της Ελλάδας θα ωθήσει τους νέους στη μετανάστευση. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950, θα αρχίσει να δημιουργείται ένα μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα, κύρια προς την τότε Δυτική Γερμανία και κατά δεύτερο λόγο προς Βέλγιο, Ολλανδία, (στην Ουτρέχτη το 54% των ελλήνων μεταναστών κατάγονται από τη Θράκη, στο Χόρκμε το 49%, στο Οϊστερβέικ το 40%, με τους Θρακιώτες να προέρχονται σχεδόν όλοι από το νομό Έβρου). Η πολιτική αυτή, που ενισχύθηκε από τις συμβάσεις που υπέγραφε τότε το ελλαδικό κράτος, αφού αυτή η ερήμωση της περιφέρειας και η μετεξέλιξη του αγρότη σε «γκάσταρμπάιτερ στις συμμαχικές ευρωπαϊκές χώρες, ήταν ευλογία για τον τόπο». Αρχίζει η εποχή όπου τη Βόρεια Ελλάδα τη διαποτίζει η Γερμανία. Η μετανάστευση προς την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία ξεκίνησε μια γενιά μετά την εγκατάσταση του πελώριου κύματος των μικροασιατών προσφύγων και εμφανίστηκε σε μια στιγμή όπου ο μικροϊδιοκτητικός πολυεμαχισμός και η κρίση της γεωργίας, σε συνδυασμό με την πολιτική που αναπτύχθηκε από την Αθήνα για την περιφέρεια, απειλούσαν τα θεμέλια της θρακικής αγροτικής κοινωνίας. Η μεταπολεμική ελληνική μετανάστευση στη Γερμανία συνδέεται με τις υπάρχουσες αντικειμενικές συνθήκες στη χώρα, αλλά είναι και απόφαση κάποιων να μεταναστεύσουν όχι γιατί δεν μπορούν να επιβιώσουν, αλλά και γιατί θεωρούν ότι με τη μετανάστευση αυτή θα επιτύχουν την υπέρβαση αντίξωων συνθηκών. Η μετανάστευση εξασφάλισε σε όσους έφευγαν, άντρες και γυναίκες μετέπειτα, επίπονη αλλά καλοπληρωμένη εργασία. Έτσι μπόρεσε να γίνει αποταμίευση, να διοχετευτούν χρηματικοί πόροι ακόμη και σ' εκείνους που έμεναν πίσω στην

πατρίδα. Οι κάτοικοι της Θράκης αρχίζουν να προμηθεύουν με φτηνά εργατικά χέρια την ευρωπαϊκή και την ελλαδική αγορά και σιγά-σιγά γίνονται πολυεθνικοί εργάτες στα εργοστάσια της Βόρειας Ευρώπης ή υπάλληλοι στα πολυκαταστήματα και τις βιοτεχνίες της Αθήνας. Ειδικά στις αρχές της δεκαετίας του 1960, η μεταναστευτική κίνηση οφειλόταν και σε πολιτικούς λόγους. Πολλοί από τους μετανάστες, παρόλο που σήμερα η πλειονότητά τους ψηφίζει Δεξιά, στον εμφύλιο πόλεμο είχαν ταχθεί με την Αριστερά και για πολλά χρόνια μετά τον πόλεμο η ζωή στο χωριό ήταν δύσκολη λόγω ακριβώς αυτού του πολιτικού τους παρελθόντος. Υπολογίζεται ότι πάνω από 80.000 Θρακιώτες, ηλικίας 15-44 χρονών, γίνονται μετανάστες εκείνη την περίοδο. Έτσι, πολύ γρήγορα, *από κατ' εξοχήν περιοχή εθνικών ευεργετών η Θράκη μετατράπηκε σε κατ' εξοχήν περιοχή εξαγωγής μεταναστών*. Ανάμεσα στο 1951 και το 1961, ο πληθυσμός της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας και κυρίως της περιοχής Αθηνών αυξάνεται πάνω από το μέσο όρο, ενώ ο πληθυσμός της Στερεάς Ελλάδας, της Εύβοιας, της Ηπείρου, της Θράκης και της Κρήτης παρουσιάζει αύξηση μικρότερη από το γενικό μέσο όρο αύξησης του πληθυσμού. Ανάμεσα στο 1961 και το 1971, η περιοχή των Αθηνών έχει αύξηση 33% η Στερεά 2,17%, ενώ η Θράκη παρουσιάζει μείωση 7,55%, η Ήπειρος 12%, το Αιγαίο 12,6% και τα Επάνησα 13,12%. Από τα 5,5 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ (εγκρίσεις ξένων επενδύσεων στην περίοδο 1953-1983 εισάγονται μόνο τα 1.926.107.116, από τα οποία το 55% επενδύονται στην Αττική. *Την ίδια στιγμή η Θράκη θα πάρει από το σχέδιο Μάρσαλ 9.623.219 δολάρια που αντιστοιχούν στο 0,5%!*

Μετά την πραξικοπηματική κατάληψη της εξουσίας στην Ελλάδα από το στρατιωτικό καθεστώς, με πρωτοβουλία της χούντας υπήρξαν συναντήσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας στον Έβρο στις 9 και 10 Σεπτεμβρίου του 1967, κύρια για την Κύπρο, αλλά ανανεώθηκε το κλίμα φιλίας μέσα στα νατοϊκά πλαίσια. Η πρώτη συνάντηση έγινε στην Κεοάνη και η δεύτερη στην Αλεξανδρούπολη, και στο ανακοινωθέν τονίστηκε ότι «οι πρόεδροι των κυβερνήσεων επισκόπησαν τας διμερείς σχέσεις, εις ο σημείον ευρίσκονται σήμερα, λαμβάνοντες υπ' όψιν τα κύρια στοιχεία των ελληνοτουρκικών διαφορών. Εξέφρασαν την πεποίθησή των ότι τα μακροχρόνια συμφέροντα των δύο χωρών απαιτούν την σύσφιξιν των δεσμών φιλίας, καλής γειτονίας και συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών εν τω πνεύματι της εγκαρδιότητος, το οποίο εδημιούργησαν οι δύο μεγάλοι πολιτικοί άνδρες, Ατατούρκ και Βενιζέλος, λαμβανομένου υπ' όψιν και του γεγονότος ότι ανήκουν εις την αυτήν συμμαχίαν». Μετά τα γεγονότα του Νοεμβρίου του 1967 στην Κύπρο, υπουργός Εξωτερικών της χούντας ανέλαβε ο Π. Πιπινέλης, που πίστευε ότι «ο πόλεμος με την Τουρκία θα έμενε ακατάληκτος και πιθανότατα θα ήταν ολέθριος, ότι η ελληνοτουρκική στρατιωτική ανάφλεξη στην περιοχή θα αποδυνάμωνε το ΝΑΤΟ.... εκ τούτου ήταν ζωτικό να καταπιούμε την εθνική μας υπερηφάνεια και πάση θυσία να προέλθουμε σε συμβιβασμό με την Τουρκία, οσοδήποτε εξευτελιστικός και αν ήταν.... Ένας πόλεμος μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας όχι μόνο θα μπορούσε, όπως και κάθε πόλεμος, να έχει δυσμενείς εξελίξεις, αλλά ακόμη και αν απέβαινε πρόσκαιρα υπέρ της

Ελλάδος, δε θα έλυε το ζήτημα. Δε θα έλυε το Κυπριακό ούτε τη γενικότερη ελληνοτουρκική αντιδικία, θα διαιώνιζε απλώς την εχθρότητα και θα μας ανάγκαζε να ζούμε μέσα σε ένα χαράκωμα και να εξοπλιζόμαστε για να αντιμετωπίσουμε την τουρκική επιθετικότητα».

Μετά την κρίση του Νοεμβρίου που πέρασαν η Ελλάδα και η Τουρκία, με τις ενέργειες των χουντικών και των συνεργατών τους στο νησί και την απόουρηση της ελλαδικής μεραρχίας, οι δύο κυβερνήσεις προχώρησαν στις αρχές του 1968 στην εξομάλυνση των μειονοτικών προβλημάτων και δυσχερειών. Στις 22/2/1968 οι υπουργοί Εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας συμφώνησαν να ορίσουν από έναν αντιπρόσωπο για να εξετάσουν τα εκκρεμή θέματα στις σχέσεις τους και ειδικότερα στα μειονοτικά, και να υποβάλουν προτάσεις (άρθρο 1, Έκθεση Βιέννης). Οι δύο αντιπρόσωποι, ο Ι. Τζούνης, πληρεξούσιος υπουργός των Εξωτερικών της Ελλάδας, και ο Adnan Bulak, γενικός διευθυντής του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών, συναντήθηκαν στην Αθήνα, στην Άγκυρα και τη Βιέννη για να «εντοπίσουν τα υπάρχοντα προβλήματα, να διατυπώσουν προτάσεις για την επίλυσή τους και να αναφέρουν τα ζητήματα που απαιτούσαν μια βαθύτερη μελέτη» (άρθρο 3). Προκειμένου να διευκολύνουν την ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των δύο υπουργών προχώρησαν στην εξέταση των διμερών θεμάτων και ειδικότερα του θέματος των μειονοτήτων, έχοντας κατά νου ότι «οι δύο κυβερνήσεις απέβλεπαν κυρίως στην αποκατάσταση του κλίματος καλής θελήσεως και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο χωρών», γιατί αποτελούσε κοινή εκτίμηση και απεικόνιζε την πεποίθηση των δύο κυβερνήσεων το ότι «η διεθνής κατάσταση αλλά και τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα των δύο κρατών απαιτούσαν ειλικρινή συνεργασία» (άρθρο 4, παρ. 2, Έκθεση Βιέννης). Οι δύο αντιπρόσωποι συμφώνησαν να απαγορευθεί στα μειονοτικά σχολεία η χρήση επιγραφών και η οργάνωση εκδηλώσεων που θα μπορούσαν να προσβάλουν «τη θρησκευτική ή εθνικιστική συνείδηση του ελληνικού και του τουρκικού λαού» (άρθρο 10), ενώ επιβεβαιούται η αρχή της απολύτου ελευθερίας της χρήσεως της τουρκικής γλώσσας εντός των μειονοτικών σχολείων» (αριθμ. Δ. 4282-93/18-1-69, έγγραφο του υπουργείου Εξωτερικών Δ' Πολιτικής Διεύθυνσης, με το οποίο δίνονται οδηγίες εφαρμογής του ελληνοτουρκικού Πρωτοκόλλου της 20/12/1968). Η χούντα, κινούμενη στο κλίμα του ελληνοτουρκικού μορφωτικού συμφώνου, θα δημιουργήσει την Ειδική Παιδαγωγική Ακαδημία, «ένα τμήμα με έδραν την πόλιν της Θεσσαλονίκης προς μόρφωσιν και επιμόρφωσιν ημεδαπών μουσουλμάνων διδασκάλων» (Δ.31/10-10-1968).

Σε συνάντηση, μετά την υπογραφή του ελληνοτουρκικού μορφωτικού συμφώνου, του κύπριου ηγέτη Γλαύκου Κληρίδη και του υπουργού Εξωτερικών της χούντας Π. Πιπινέλη στη Ζυρίχη, ο δεύτερος τόνιζε ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης στην Κύπρο, «ο ελληνικός στρατός βρέθηκε στην ανάγκη να μετακινηθεί στον Έβρο και να αφήσει ακάλυπτα τα ελληνικά σύνορα από την Αδριατική μέχρι τον Έβρο, μια απόσταση κάπου χιλίων χιλιομέτρων». «Η Ελλάδα», κατέληγε, «με πληθυσμό της τάξεως των 8 εκατομμυρίων δεν είναι σε θέση να υπερασπισθεί τα βόρεια σύνορά

της αν δεν διατηρεί σχέσεις καλής γειτονίας με την Τουρκία». Ο τούρκος πρωθυπουργός Ταλού, την 27/10/1973, παρά το νέο περιβάλλον που καλλιεργεί το στρατιωτικό καθεστώς της Αθήνας, δηλώνει ότι «οι σχέσεις μας με την Ελλάδα επηρεάζονται τόσο από τις συνθήκες διαβιώσεως των Τούρκων στην Δυτική Θράκη, όσο και από το Κυπριακό». Τον Απρίλιο του 1974, λίγο πριν από το χουντικό πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, ο τούρκος υπουργός Έξωτερικών Γκιουνές θα δηλώσει στην εφημερίδα *Τζουμχουριέτ* πως «Ημείς δεν δυνάμεθα να θυσιάσωμεν καθ' οιονδήποτε τρόπον τα δικαιώματά μας χάριν οιασδήποτε φιλίας... Επιθυμώ να υπογραμμίσω ότι η ελληνοτουρκική φιλία εξαρτάται τόσο από τα κοινά συμφέροντά μας, όσο και από την δημιουργίαν και την διατήρησιν μιας ισορροπίας εις την περιοχὴν εις την οποία διαβιούμεν. Προσπάθεια ανατροπῆς της ισορροπίας ταύτης υπέρ της μιας πλευράς προκαλεί κατάρρευσιν του σημαντικωτέρου θεμελίου της φιλίας».

Μετά το 1974 στρατολογούνται διάφοροι μη τούρκοι ακαδημαϊκοί, όπως ο lawao Kamosawa, που δημοσιεύει σε συνεργασία με το Σύλλογο Αλληλοβοήθειας Τούρκων Κύπρου και Δυτικής Θράκης το βιβλίο *The case of the Turks in Western Thrace* (1983), με αναφορές στις καταπίεσεις των δικαιωμάτων των μουσουλμάνων από την ελληνική διοίκηση και το 1984 εκδίδεται το *Der Fischer Weltalmanach*, όπου αναφέρεται ότι στην Ελλάδα υπάρχει τουρκική μειονότητα, η οποία ανέρχεται σε 420.000. Μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο και την κατάληψη του 40% του εδάφους της αρχίζει να γίνεται πιο έντονη από την τουρκική πλευρά η αμφισβήτηση της Θράκης, γεγονός που κορυφώθηκε με τις ελληνικές εθνικές εκλογές στη δεκαετία του 1980. Στο βιβλίο του Umit Kurtulusbati, *Trakyanin dunu bugunu*, Istanbul 1979 (*Το χθες και το σήμερα της Θράκης*), διατυπώνεται ο ισχυρισμός ότι η Θράκη δεν αποτέλεσε ποτέ ελληνικό έδαφος, στο δε σχολικό βιβλίο της β' τάξης του Γυμνασίου *Social Bilgiler* (*Κοινωνικές Επιστήμες*) αναφέρεται ότι στη Θράκη υπάρχουν γύρω στις 150.000 Τούρκοι, που «βρίσκονται υπό καθεστώς συνεχών καταπίεσεων, αφαιρούνται από τα χέρια τους χωράφια με διάφορες προφάσεις και καταβάλλονται προσπάθειες για την εγκατάσταση Ελλήνων στα μέρη αυτά». Σε βιβλίο που κυκλοφόρησε τον Αύγουστο του 1981 και διανεμήθηκε δωρεάν, με τίτλο *Η Συνθήκη της Λοζάνης και η υπόθεση της Δυτικής Θράκης*, υπάρχει στο εξώφυλλο η δήλωση του Μουσταφά Κεμάλ από τον τουρκικό εθνικό όρκο (Misaki Milli -1920): «...στόχος μας είναι σε εύθετο χρόνο και με οποιαδήποτε ευκαιρία να εντάξουμε τη Δυτική Θράκη στη μητέρα πατρίδα». Σε ημερολόγιο του 1981 που εκδόθηκε από τον Ευρωπαϊκό Σύνδεσμο Τούρκων Δυτικής Θράκης τονίζεται ότι «αν δεν συμμορφωθούν οι Έλληνες, θα δει το φως η τουρκική δημοκρατία Δυτικής Θράκης. Η τύχη της Κύπρου είναι προφανής, η Δυτική Θράκη είναι τουρκική και θα μείνει τουρκική και πρέπει να αποκτήσει την ανεξαρτησία της». Την ίδια χρονιά δημοσιεύεται στο περιοδικό *Bati Trakya* το ποίημα: «Μέριασε, Έβρο, άσε να διαβώ, στους εχθρούς μας χώρα έμεινε πολλή. Ο στρατός μας θέλει να εκδικηθεί, άσε με, Έβρο, θέλω να διαβώ. Μίσος έχω στην καρδιά, μα εγώ πέρασα λαγκάδια, δάση και βουνά. Ήλθα τώρα και συνά-

ντησα νερά, μέριασε, Έβρο, άσε να διαβώ, τα κορίτσια πίσω σου πώς κλαιν! των μανάδων τους πώς καιν τις καρδιές. Αχ! ρημάξανε οι τόποι και οι ελιές. Εάν, Έβρο, φίλος είσαι, λεν! Τίποτα δεν έμεινε ορθό! Πέτρα μια δεν έμεινε εκεί σπητή, θέλει εκδίκηση για την καταστροφή. Έλα, Έβρο! Θέλω να διαβώ, Θα περάσω ό,τι και αν λες, θα θερίσω με το ξίφος τον εχθρό! Από τα ματωμένα σου νερά θα πιω. Δος μου διάβα, Έβρο, τώρα θες. Άλλο δεν αντέχει η Τουρκιά, βλέπεις έτοιμο τον τουρκικό στρατό, την εκδίκηση να πάρει από το εχθρό. Έλα, Έβρο! Δώσε διάβα πια»

Με την είσοδο στη νέα δεκαετία συνεχίζονται οι τουρκικές δηλώσεις και δημοσιεύσεις που εντάσσονται στο νέο κλίμα που έχει δημιουργηθεί μετά τις τουρκικές αμφισβητήσεις στο Αιγαίο και τον ελληνικό εναέριο χώρο. «Αν οι Έλληνες δεν προσέξουν, δε θα μείνει ούτε νότια Κύπρος, ούτε Θράκη, ούτε Αιγαίο, ούτε ηπειρωτική χώρα, γράφει η εφημ. Τερζουμάν τον Απρίλιο του 1981. Ο Faruk Guventyrk στο τεύχος 177 του περιοδικού *Bati Trakya* (1982) αναφέρει ότι «στην υπόθεση της Δυτικής Θράκης επιβάλλεται να ενισχύσουν οι Δυτικοθρακιώτες την εθνική ενότητα και βέβαια υπάρχει για μας σκοπός. Και αυτός είναι ο κυματισμός της τουρκικής σημαίας στη Δυτική Θράκη», ο πρώην πρόεδρος του Συλλόγου Αλληλοβοήθειας Τούρκων Δυτικής Θράκης Ahmet Aydinli, σε ομιλία στη Σμύρνη τον Ιούνιο του 1983, θα επισημάνει πως «το πολύ σε 4 εβδομάδες θα πραγματοποιηθεί η 2η τουρκική δημοκρατία και αυτή θα είναι η Κύπρος, με τη βοήθεια δε του Θεού θα γεννηθεί στη Δυτική Θράκη στο κοντινό μέλλον και μια 3η τουρκική δημοκρατία», ενώ ο υπουργός Άμυνας Χασάν Ισίκ θα συμπληρώσει ότι «μια μέρα ο λαός της Θράκης θα αποκτήσει το δικό του ανεξάρτητο κυρίαρχο κράτος» (*Turkish Daily News*, 5.9.84). Στο περιοδικό *Yeni Bati Trakya* (τ.13/1984, σελ. 1), στο κύριο άρθρο αναφέρεται ότι «η πρώτη δουλειά που πρέπει να γίνει είναι η ίδρυση της Αντιπροσωπευτικής Τουρκικής Δημοκρατίας της Δυτικής Θράκης, ακόμη και η προβολή στον κόσμο της κατάστασης της Δημοκρατίας αυτής θα προκαλέσει στην Ελλάδα εξαιρετική ανησυχία», ενώ συνδέεται για άλλη μια φορά η τύχη της Κύπρου με εκδηλώσεις του Συνδέσμου Αλληλοβοήθειας Τούρκων Κύπρου και Δυτικής Θράκης και σε ειδική τελετή, στην τουρκοκρατούμενη Λευκωσία, αντηλλάγησαν προσφωνήσεις μεταξύ του προέδρου Fikret Alasya και του Ραούφ Ντεκτάς, ο οποίος έγινε και επίτιμο μέλος του Συνδέσμου.

Οι εμπρηστικές δηλώσεις για τη Θράκη θα γίνονται πλέον και μέσα στα όρια του ελλαδικού κράτους, αφού αρχίζει να διαμορφώνεται το κλίμα πολιτικής ανεξαρτητοποίησης από τα ελλαδικά κόμματα, με τη δημιουργία της ανώτατης μειονοτικής επιτροπής(1984) και των ανεξάρτητων συνδυασμών(1985). «Είμαστε Τούρκοι και θα πολεμήσουμε για την ένωση με την Τουρκία ακόμη και αν χύσουμε το αίμα μας», θα τονίσει μουσουλμάνος θεολόγος, τον Οκτώβριο του 1983, «αν δεν συμμορφωθούν οι Έλληνες, η τουρκική δημοκρατία της Θράκης θα δει το φως. Στην Κύπρο σήμερα υπάρχουν δύο ανεξάρτητα κράτη. Εκείνοι που σήμερα αρνούνται να αναγνωρίσουν την τουρκική δημοκρατία της Κύπρου θα αναγκαστούν, είναι βέβαιο, να την αναγνωρίσουν στο μέλλον. Τα λάθη που διέπραξε η Ελλάδα στην Κύπρο

επαναλαμβάνονται σήμερα στη Θράκη. Αν οι Έλληνες εμμένουν στην ίδια κατεύθυνση, θα είναι σε λίγο καιρό υπεύθυνοι της δημιουργίας ενός ανεξάρτητου τουρκικού κράτους στη Θράκη» (απόκομμα τουρκικής εφημερίδας που μοιράστηκε στους μουσουλμάνους της Θράκης από το γιο του μουφτή Ξάνθης Μεχμέτ Αγγά, (14.1.83). «Η ανακήρυξη της τουρκικής δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου σημαίνει για μας ότι ένα ακόμη αστέρι προσετέθη στη ισλαμική σημαία» (μήνυμα του μουφτή Ξάνθης 17.12.83). «Η Τουρκία δεν πρέπει να φοβάται έναν πόλεμο με την Ελλάδα, γιατί είναι σίγουρη πως θα νικήσει με έναν πληθυσμό τέσσερις φορές μεγαλύτερο και ένα στρατιωτικό δυναμικό πολύ πιο ισχυρό. Στο Αιγαίο η Τουρκία ζητά να μοιραστεί την κυριαρχία με την Ελλάδα» (απόσπασμα ομιλίας του ιερωμένου Ακίλ Χουσεϊν, σε συγκέντρωση τον Απρίλιο 1984). «Όποιος στέλνει τα παιδιά του στα καινούργια σχολεία (σημ: εννοεί τα δημόσια δημοτικά σχολεία) που δεν προσφέρουν επαρκή θρησκευτική παιδεία, δημιουργεί άπιστους. Εμείς ζούμε κάτω από τη σκιά και την προστασία 50 εκατομμυρίων κατοίκων της Τουρκίας» (λόγος του μουφτή Κομοτηνής στο χωριό Κοτύλη στις 25.10.84). «Πίσω από τη μειονότητα υπάρχει η μητέρα πατρίδα και για σας θα φτάσουν οι μέρες που υποσχέθηκε ο Θεός ίσως αύριο, ίσως ακόμη και νωρίτερα, σίγουρα θα ζητηθεί λογαριασμός και τότε μια μέρα θα γελάσει το πρόσωπο του καταπιεσμένου και βασανισμένου Τούρκου της Δυτικής Θράκης» (μουφτής Ξάνθης, μήνυμα σε μουσουλμανική γιορτή το 1984). «Αν η Ελλάδα δε λύσει τα προβλήματά μας, θα προσφύγουμε στη μητέρα πατρίδα, την Τουρκία, για να βρούμε μια ικανοποιητική λύση. Η μητέρα πατρίδα μας είναι η Τουρκία» (12.3.84, Μεχμέτ Εμίν Αγγά, μουφτής Ξάνθης).

Στις εθνικές εκλογές μετά τη μεταπολίτευση, έναντι των μειονοτήτων ασκούνται πολιτικές τόσο από το ελλαδικό κράτος όσο και, μέσω του τουρκικού προξενείου της Κομοτηνής, της τουρκικής κυβέρνησης. Η Ελλάδα θα δίνει χαμηλότοκα δάνεια σε χριστιανούς για αγορά γης από μουσουλμάνους, που, όμως, δεν είχε αποτέλεσμα, θα διορίζει μουσουλμάνους στο δημόσιο τομέα και ειδικά στην Αθήνα με τον όρο να μετακομίζουν οικογενειακώς και υλοποιεί και μια σειρά από άλλες ενέργειες, ενώ το τουρκικό κράτος στηρίζει οικονομικά τους υποψήφιους βουλευτές και εφημερίδες της αρεσκείας της (η εφημερίδα *Γκερτσέκ-Πραγματικότητα* του Ισμαήλ Μολλά Ροδοπλού έλαβε βοήθεια από το προξενείο το 1988 2,5 εκατ. δρχ. (περιοδ. *Ikibine Dogru* 19/12/1989), ενώ αιχμές για τουρκικά κονδύλια προς το μειονοτικό Τύπο αφήνει και η εφημερίδα *Ζαμάν-Χρόνος*, 23/5/1993), τοποθετεί στη λεγόμενη «μαύρη λίστα» αυτούς που αντιστρατεύονται στην πολιτική της απαγορεύοντάς τους την είσοδο στην Τουρκία, τις σπουδές στα παιδιά τους κ.ά. Το 1974, το μεγαλύτερο ποσοστό των μουσουλμάνων στο νομό Ροδόπης ψήφισε την παράταξη Ένωση Κέντρου-Νέες Δυνάμεις, που συγκέντρωσε το 39,3% των ψηφοφόρων έναντι του 20,4 του εθνικού μέσου όρου αναδεικνύοντας δύο βουλευτές, και στο νομό Ξάνθης το ακροδεξιό κόμμα της Εθνικής Δημοκρατικής Ένωσης (ΕΔΕ) πήρε 13,6% έναντι του 1,1% του εθνικού μέσου όρου. Το 1977, οι κατευθύνσεις αλλάζουν και στο νομό Ξάνθης οι μειονοτικοί ψήφοι συγκεντρώνονται στα δύο μεγάλα κόμματα, Νέα Δημο-

κρατία (ΝΔ) και Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ). Η ακροδεξιά Εθνική Παράταξη (Ε.Π.) συγκεντρώνει το 5,6%, ενώ ο εθνικός μέσος όρος είναι 6,82%. Στο νομό Ροδόπης οι μουσουλμάνοι ψηφίζουν την Εθνική Παράταξη σε ποσοστό 27,31% και εκλέγουν από την πρώτη κατανομή ένα βουλευτή. Το 1981 οι μειονοτικοί ψηφίζουν κύρια ΠΑΣΟΚ λόγω της γενικής προδιάθεσης, παρ' όλα αυτά, στο νομό Ροδόπης εκλέγεται ένας βουλευτής της ΝΔ και ένας του ΠΑΣΟΚ, ενώ στο νομό Ξάνθης το κόμμα των Προοδευτικών που παρουσιάζεται ως συνέχεια της ΕΔΕ και της Ε.Π., συγκεντρώνει 8,2% έναντι του εθνικού μέσου όρου 1,7%.

Στις εκλογές του 1985, οι υποψήφιοι εκλέγονταν με λίστα. Οι μουσουλμάνοι εξεβίασαν με διαταγή του προξενείου να τοποθετηθούν στη δεύτερη εκλόγιμη θέση, γιατί σε αντίθετη περίπτωση θα συγκροτούσαν ανεξάρτητους μουσουλμανικούς συνδυασμούς. Ο Σαμπαχαντίν Γκαλίπ, βουλευτής το 1974 με Ένωση Κέντρου -Νέες Δυνάμεις, στις εκλογές του 1985 θα είναι ανεξάρτητος υποψήφιος στο νομό Ροδόπης: πήρε 14% έναντι 20% του εκλογικού μέτρου, ενώ στη Ξάνθη συγκροτείται ο ανεξάρτητος συνδυασμός Ειρήνη, που παίρνει 16,8% έναντι 25% του εκλογικού μέτρου. Ο Γκαλίπ θεωρείται ένας από τους μαχητικότερους εκπροσώπους της μειονότητας, ενώ ο αδελφός του, ο δημοσιογράφος Σελλαχαντίν Γκαλίπ, ζει στην Κωνσταντινούπολη, είναι ηγετικός στέλεχος του Συλλόγου Αλληλεγγύης Τούρκων Δυτικής Θράκης και σύμβουλος του Ντενκτάς για ελληνοτουρκικά θέματα, όπως και πολλοί άλλοι μουσουλμάνοι που έχουν χάσει την ελληνική ιθαγένεια ζουν στην τουρκοκρατούμενη Κύπρο και κατέχουν υψηλόβαθμες θέσεις στο κατοχικό καθεστώς. Μάλιστα, μουσουλμάνος από την Ξάνθη κατηγορείται για τη δολοφονία του Σ. Σολωμού την 11 Αυγούστου 1996. Όλοι αυτοί έχασαν την ιθαγένεια για λόγους εθνικής ασφάλειας με το άρθρο 19 του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, και υπολογίζεται ότι από το 1976 έως το 1989 αφαιρέθηκε η ιθαγένεια από 9.000 μουσουλμάνους.

Με τη δημοσίευση της απόφασης του Αρείου Πάγου Περί απαγόρευσης του όρου «τουρκικός-τουρκική» η εφημερίδα Ακίν (Επιδρομή) της Κομοτηνής (α.φ. 933, 22-11988) γράφει πως «κάθε μουσουλμάνος στη Θράκη είναι και ένας Κεμάλ Αττατούρκ και ο Θεός έβαλε τη σφραγίδα του τουρκισμού στο μέτωπό μας, είμαστε οι απόγονοι του Αττίλα και του Ογγούζ Χαν». Παρά το νέο κλίμα, αυτήν τη φορά, του Νταβός στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, οι μουσουλμάνοι συγκεντρώνονται στις 29-1-1988 στην Κομοτηνή για να αντιδράσουν στην απόφαση, και από τότε η ημέρα αυτή γιορτάζεται κάθε χρόνο ως «ημέρα τουρκισμού της Δυτικής Θράκης». Ο τούρκος υπουργός Εξωτερικών Μεσοút Γιλμάζ σε ομιλία του ενώπιον της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης δηλώνει «ότι η τουρκική κυβέρνηση είναι αποφασισμένη να υπερασπισθεί τα δικαιώματα των ομοεθνών μας στην Ελλάδα κατά τον πιο δραστήριο τρόπο» και ο τούρκος κυβερνητικός εκπρόσωπος Ιμάλ Μπατού, δύο μήνες μετά, συμπληρώνει ότι «η Τουρκία αφήνει εκκρεμές το θέμα της Δυτικής Θράκης».

Στις εκλογές του 1989 εμφανίζονται οι ανεξάρτητοι συνδυασμοί İkbāl (Τύχη-Πεπρωμένο) στην Ξάνθη και Guven (Εμπιστοσύνη) στη Ροδόπη, όπου εκλέγεται ο Α. Σαδίκ με 25.131 ψήφους, ενώ στην Ξάνθη ο ανεξάρτητος συνδυασμός δεν εκλέγει

βουλευτή, αφού παίρνει 9.057 σταυρούς, 1.283 λιγότερους από το 1985. Σ' αυτές τις εκλογές έχει απαλειφθεί ο όρος του 3% για να ενταχθεί ένα κόμμα στη Βουλή. Οι έλληνες πολιτικοί αρχηγοί τονίζουν την επέμβαση της Τουρκίας με δηλώσεις του αρχηγού του ΠΑΣΟΚ Α. Παπανδρέου πως «είναι απαράδεκτη η επέμβαση της Τουρκίας με τα Μέσα Ενημέρωσης στα εσωτερικά της χώρας μας» (εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 14-6-89) και του αρχηγού της Ν.Δ. Κ. Μητσοτάκη, που δηλώνει ότι «υπάρχει βαθιά ανησυχία από την απροκάλυπτη και ωμή παρέμβαση της τουρκικής κυβέρνησης μέσω του τουρκικού προξενείου και της τουρκικής ραδιοφωνίας και τηλεόρασης στις ελληνικές εκλογές, στους νομούς Ξάνθης και Ροδόπης, όπου ασκείται απροκάλυπτη ψυχολογική πίεση επί ελλήνων πολιτών της μουσουλμανικής μειονότητας για να εξαναγκαστούν να ψηφίσουν τους ανεξάρτητους συνδυασμούς» (εφημ. *Μεσημβρινή*, 7-6-89). Στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1989 εκλέγεται με τον ανεξάρτητο συνδυασμό Εμπιστοσύνη, στο νομό Ροδόπης, ο Μολλά Ροδοπλού Ισμαήλ με 24.628 ψήφους, αφού, λόγω καταδίκης του, ο Σαδίκ δεν μπόρεσε να λάβει μέρος στην εκλογική διαδικασία, ενώ στο νομό Ξάνθης ο ανεξάρτητος συνδυασμός Τύχη λαμβάνει 11.730 ψήφους, 2.683 περισσότερους από τον Ιούνιο. Ο τούρκος υπουργός Εξωτερικών Μεσούτ Γιλμάζ συνεχίζοντας τις δηλώσεις του σε προεκλογική περίοδο θα απαιτήσει το Νοέμβριο του 1989 «να σταματήσουν οι πιέσεις που ασκούνται εναντίον των Τούρκων της Δυτικής Θράκης» το Δεκέμβριο του 1989 θα υπάρξει δημοσίευμα της γαλλικής εφημερίδας *Liberation* για μια «μίνι ισλαμική δημοκρατία στην καρδιά της Ελλάδας», που αναδημοσίευσε η τουρκική *Μιλλιέτ* στις 2/12/1989 με αναφορές στη «θεοκρατική δημοκρατία που περιλαμβάνει τις περιοχές Ξάνθης και Κομοτηνής με πληθυσμό 125.000, το τέλμα της Συνθήκης της Λοζάνης και την επισήμανση πως η Αθήνα χαράσσει την πολιτική της αναλόγως με την πολιτική της Τουρκίας στους τελευταίους Έλληνες της Τουρκίας», ενώ, τέλος, η ετήσια έκδοση του *World Fact Book* της CIA του 1989 εμφανίζει την Ελλάδα να έχει στην επικράτεια της τουρκική μειονότητα.

Το μεγάλο ρεύμα μετανάστευσης που εμφανίστηκε στις δεκαετίες του 1950 και 1960 ακολούθησε ένα μικρότερο παλιννόστησης στις δεκαετίες 1970 και 1980. Η τάση αυτή, που φέρνει παράλληλα συνάλλαγμα, δεν αντιστρέφει την οικονομική και κοινωνική κατάσταση στο χώρο. Στην αρχή δόθηκαν κίνητρα για μικρές βιοτεχνικές και γεωργικές μονάδες στη Θράκη, που δεν έδωσαν σημαντικά αποτελέσματα. Οι μετανάστες δεν επιστρέφουν στην αγροτική τάξη στην οποία οι περισσότεροι ανήκαν πριν μεταναστεύσουν, δεν έρχονται να ενισχύσουν ποιοτικά και ποσοτικά την εργατική τάξη στην οποία ανήκαν κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στην ξένη χώρα, αλλά τουλάχιστον, μεσοπρόθεσμα, οι παλιννοστούντες έρχονται να αυξήσουν μια μικροαστική τάξη που εμφανίζεται ιδιαίτερα διογκωμένη κατά τα τελευταία χρόνια. Η διογκωση αυτή αποτελεί ασφαλώς φαινόμενο με σοβαρές κοινωνικοπολιτισμικές επιπτώσεις. Το 1973 θα ιδρυθεί στη Θράκη και θα λειτουργήσει την επόμενη χρονιά με έδρα στην Κομοτηνή και παράρτημα στην Ξάνθη το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Η ίδρυση ενός ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος στην περιοχή, που συν-

δυσάστηκε και με ανάλογες ενέργειες ή εξαγγελίες (Πανεπιστήμιο Κρήτης, Αιγαίου, Θεσσαλίας), εντάσσεται στη γενικότερη φιλοσοφία που διακατείχε εκείνη την εποχή την επίσημη οικονομική σκέψη της πρωτεύουσας για ίδρυση δημόσιων οργανισμών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ως φορέων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Είχε περάσει η περίοδος της δημιουργίας στρατοπέδων νεοσυλλέκτων και άρχιζε αυτή των πανεπιστημιακών σχολών. Έτσι, πολλές φορές η δημιουργία πανεπιστημίου ήταν θέμα πολιτικών διαφορών, τοπικιστικών επιδιώξεων και κεντρικού σχεδιασμού, χωρίς να υπάρχει η σκέψη για ένα ολοκληρωμένο σχέδιο παρέμβασης στο χώρο λειτουργίας του. Στη Θράκη, μια καθαρά αγροτική περιοχή, με φυσικούς πόρους ανεκμετάλλετους, με εργατικό δυναμικό που συνέχιζε τη μετανάστευσή του προς τις αγορές του εσωτερικού και του εξωτερικού, ιδρύθηκαν η Νομική, καθώς και η Πολυτεχνική σχολή, τμήμα Πολιτικών Μηχανικών που εντάσσεται στη φιλοσοφία της παραγωγής περισσότερων εργαζόμενων αντιπαροχής.

Η έλλειψη πολιτικής για τη Θράκη και τον Έβρο συνεχίζεται και στην κρίσιμη δεκαετία του 1980, που περιορίζεται στην εξαγγελία και στη συγγραφή αναπτυξιακών προγραμμάτων που είτε δεν υλοποιούνται ή αρκούνται στην κινητρολατρεία μέσω των διάφορων αναπτυξιακών νόμων, αν και είχαν αρχίσει να έρχονται τα πρώτα μηνύματα αποκατάστασης της φυσικής κεντρικής θέσης της περιοχής στην οικονομία του χώρου. Στη δεκαετία 1980-1990, ο πληθυσμός της Θράκης παρουσίασε μείωση 2% και αποτελεί την πλέον αραιοκατοικημένη περιοχή της χώρας με πυκνότητα μόλις 39 κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, ενώ την ίδια περίοδο εκπονούνται τα πρώτα σχέδια ανάπτυξης: πενταετές πρόγραμμα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (1988-92), Μεσογειακό Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Μακεδονίας-Θράκης (1986-93), Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Θράκης 1989 κ.ά. Την ίδια περίοδο, το 1986-1988, η Θράκη κατέχει την τελευταία θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών περιφερειών σε κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, η παραγωγικότητα είναι στην περιφέρεια χαμηλότερη τουλάχιστον κατά 30% από κάθε ισπανική π.χ. περιφέρεια και συγκεντρώνει μόνο το 10% των επιδοτούμενων ιδιωτικών επενδύσεων από το 1982 έως το 1990.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Συγκέντρωση επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν στη Θράκη

βάσει των ελληνικών αναπτυξιακών νόμων 1972-1978 (τρέχουσες τιμές σε χιλ. δραχμές)

Νομός	Ν.Δ. 1312/72	Ν.Δ. 331/74	Ν.Δ. 289/76	Α.Ν. 849/78	ΣΥΝΟΛΟ
Έβρου	143.000	0	789.263	88.661	1.020.924
Ξάνθης	10.650	297	1.940.440	0	1.951.387
Ροδόπης	0	0	234.825	612.800	847.625
ΘΡΑΚΗ	153.650	297	2.964.528	701.461	3.819.936
ΕΛΛΑΔΑ	7.997.508	20.457	4.419.607	6.902.719	19.340.291

ΠΗΓΗ: ΣΒΒΕ, *Στρατηγική Ανάπτυξης της Θράκης*, τ. Α', 1996.

Στη χρονική περίοδο στην οποία αναφέρεται ο πίνακας 1, η συμμετοχή της Θράκης στην προσέλκυση επενδύσεων του εξωτερικού ήταν σχεδόν μηδαμινή. Τα εισαχθέντα κεφάλαια εξωτερικού αντιπροσωπεύουν μόνο το 0,5% του συνόλου της χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Συγκέντρωση των επενδύσεων που εγκρίθηκαν για τη Θράκη βάσει του Ν.1262/82

Νομός	(εκ. δραχμές, τρέχουσες τιμές)	% ΣΥΝΟΛΟΥ
Έβρου	15.567	3,3
Ξάνθης	18.907	3,9
Ροδόπης	15.015	3,1
ΘΡΑΚΗ	48.689	10,3
ΕΛΛΑΔΑ	480.300	100,0

ΠΗΓΗ: ΣΒΒΕ, *Στρατηγική Ανάπτυξης της Θράκης*, τ. Α', 1996.

Σύμφωνα με μελέτη της Εμπορικής Τράπεζας που έγινε το 1986, χρονική περίοδο δράσης του Αναπτυξιακού Νόμου 1262/82, ο μέσος Θρακιώτης έχει 2,5 φορές λιγότερες καταθέσεις από το μέσο Αθηναίο και παίρνει 7 φορές λιγότερες πιστώσεις από το κράτος. «*Το λεκανοπέδιο έχει εισοδήματα όμοια με αυτά τη βόρειας Ιταλίας και η υπόλοιπη χώρα δεν ξεπερνά το μέσο εισόδημα των Ινδιών*», θα πει γνωστός πολιτικός, ενώ συνεχίζεται η μετανάστευση και στη δεκαετία του 1980. Παράλληλα, και σύμφωνα με στοιχεία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, μεταναστεύουν στα τέλη της δεκαετίας του 1980, περισσότεροι Έλληνες απ' όσους παλινοοστούν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Δείκτες επάρκειας / ποιότητας ανθρώπινων πόρων στη Θράκη

	ΘΡΑΚΗ	ΕΛΛΑΔΑ
% ανεργίας 1981	3,5	4,3
% ανεργίας 1992	7,7	8,8
% αναλόβητων 1961	29,5	17,8
% αναλόβητων 1991	15,1	6,8
% χωρίς ολοκλήρωση δημοτικής εκπ/σης 1991	14,3	10,6
% αποφοίτων γυμνασίου 1991	9,2	10,8
% αποφοίτων λυκείου 1991	11,4	20,6
% αποφοίτων ανωτέρων σχολών 1991	1,4	2,0
% νοσοκομειακές κλίνες ανά 1.000 κατ. 1991	2,51	3,76 (Αθήνα)
% φαρμακεία ανά κατοίκους 1991	0,75	0,66 (Αθήνα)
% δείκτης βρεφικής θνησιμότητας 1991	12,4	9,0

ΠΗΓΗ: ΣΒΒΕ, *Στρατηγική Ανάπτυξης της Θράκης*, τ. Α', 1996.

Στον ελλαδικό χώρο η ύπαρξη της μουσουλμανικής μειονότητας αποτελεί μόνιμο πολωτικό σημείο τριβής μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας αλλά και ανασταλτικό παράγοντα κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής, παρά την ευρωστία των φυσικών συντελεστών της οικονομίας της. Βασική αιτία θεωρείται η επιδίωξη της Τουρκίας να αποδώσει στις μειονότητες εθνική ταυτότητα, εκμεταλλεόμενη την πολιτιστική ιδιαιτερότητά της στο θρησκευτικό πεδίο. Όλα αυτά θα συνεχίζονται εφόσον στη γειτονική χώρα υπάρχει το πανίσχυρο στρατιωτικό κατεστημένο του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας, το οποίο θεσμοθετήθηκε με το άρθρο 111 του Συντάγματος του 1961 και αναθεωρήθηκε με το Σύνταγμα (άρθρο 118) του 1982 (χουντικό). Από το 1971 οι αποφάσεις του είναι δεσμευτικές για τις κυβερνήσεις και στις συνεδριάσεις του μετέχουν ο πρόεδρος της Δημοκρατίας, ο γενικός επιτελάρχης, που είναι ιεραρχημένος μετά τον πρωθυπουργό, ο πρωθυπουργός, οι υπουργοί Εσωτερικών και Εξωτερικών, ο γενικός διευθυντής Ασφάλειας, ο υπαρχηγός ΓΕΕΘΑ οι αρχηγοί των τριών όπλων και οι αρχηγοί της Στρατοχωροφυλακής και της ΜΙΤ (Εθνική Οργάνωση Πληροφοριών). Την ευθύνη για τις αποφάσεις τις έχουν οι πολιτικοί, ενώ οι στρατιωτικοί απαλλάσσονται. Από την άλλη πλευρά, στη μεταψυχροπολεμική εποχή που αποκατέστησε φυσιολογικές λειτουργίες και ανέδειξε το ρόλο της Θράκης, η Ελλάδα θα πρέπει να κλείσει οριστικά τον κύκλο των μυστικοφανών χειρισμών της τύχης της Θράκης από αμφίβολου ικανότητας μηχανισμούς στο όνομα κάποιου ακαθόριστου εθνικού συμφέροντος και νατοϊκών επιδιώξεων και στρατηγικών, αναδεικνύοντας, αφού έχει ακόμη τα περιθώρια, το ρόλο και την ύπαρξή της ως ανεξάρτητου κράτους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ακαδημία Αθηνών(1994): *Η Ανάπτυξη της Θράκης. Προκλήσεις και προοπτικές*, Αθήνα.
- Βασιλόπουλος, Γ. και Μπιλά, Α.(1995): *Περιφερειακές ανισότητες και πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα 1971-1991*, Αθήνα.
- Bahcheli, T.(1990): *Greek-Turkish Relations since 1955*, London, Westview press.
- Burgel, G. (1976): *Η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας*, Αθήνα.
- Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (1990): *Μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα, 1970 -1990*, Αθήνα, Gu-tenberg.
- Εμπορική Τράπεζα (1986): *Δυνατότητες παραγωγικών επενδύσεων Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης*, Καβάλα.
- Gianaris, N. (1988): *Greece and Turkey*, Praeger, New York.
- Κανακίδου, Ε.(1995): *Η εκπαίδευση στη μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης*, Αθήνα.
- Καράγιωργας, Σ. κ.ά. (1990): *Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα*, Αθήνα.
- Κηπουρός, Χ.(1994): *Η Θράκη θέλει αγώνα*. Αθήνα, Γόρδιος.
- Κολοδny, Ε. (1985): *Η Σαμοθράκη στις όχθες του Νέκαρ. Έλληνες Μετανάστες στη Στουτγάρδη*, Αθήνα.
- Κύρρης, Κ. (1991): *Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας*, Αθήνα, Ρήσος.

- Μαλκίδης, Φ. (1996): *Οι επιπτώσεις των μεγάλων έργων της Αθήνας στην περιφέρεια*, Εισήγηση στο Συνέδριο του ΤΕΕ και του Δήμου Αθηναίων «Ένα όραμα για την Αθήνα», Αθήνα, 18-21 Νοεμβρίου.
- Μαλκίδης, Φ. (1997): *Οικονομική και κοινωνική κατάσταση και νέα μετανάστευση στο νομό Έβρου*, Εισήγηση στο Συνέδριο του Παντείου Πανεπιστημίου «Κοινωνία 2/3», Αθήνα 10-12, Νοεμβρίου.
- Μουσούρου, Λ. (1991): *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*, Αθήνα, Gutenberg.
- Μαντζουράνης, Γ. (1974), *Έλληνες εργάτες στη Γερμανία*, Αθήνα, Gutenberg.
- Νικολακόπουλος, Η. (1991): *Πολιτικές δυνάμεις και εκλογική συμπεριφορά της μουσουλμανικής μειονότητας στη Δυτική Θράκη 1923-1955*, Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, τ. II, Αθήνα.
- Νικολάου, Χ. (1992): *Το Νομικόν καθεστώς του Αιγαίου και η Ελληνοτουρκική Διένεξις*, Αθήνα.
- Ozguic, A. (1974): *Bati Trakya Tulkleri (Οι Τούρκοι της Δυτικής Θράκης)*, Istanbul (Er-Tu Matbaasi).
- Παναγιωτίδης, Θ. (1995): *Μουσουλμανική μειονότητα και εθνική συνείδηση*, Αλεξανδρούπολη, Τοπική Ένωση Δήμων-Κοινοτήτων ν. Έβρου.
- Παναγιωτίδης, Θ. (1996): *Το μειονοτικό εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας*, Αλεξανδρούπολη, Γνώμη.
- Περιοδικό *Ενδοχώρα* (1995): *Πρακτικά Α' Παγκοσμίου Συνεδρίου Θρακών*, Φέβρης-Έβρος 15-18/8/94, Αλεξανδρούπολη.
- Σαρρής, Ν. (1992): *Εξωτερική πολιτική και πολιτικές εξελίξεις στην πρώτη Τουρκική Δημοκρατία*, Αθήνα, Γόρδιος.
- Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδας (ΣΒΒΕ) (1996): *Στρατηγική ανάπτυξης της Θράκης*, τ. Α' και Β', Θεσσαλονίκη.
- Τσαρδανίδης, Χ. (1990): *Βιβλιογραφικός οδηγός για την Τουρκία, 1923-1990*, Αθήνα, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.
- ΥΠΕΧΩΔΕ (1996): *Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας -Θράκης. Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Αθήνα.
- Χαραλαμπίδης, Μ. (1994): *Εθνικά ζητήματα*, γ' έκδοση, Αθήνα, Γόρδιος.
- Χιδίρογλου, Π. (1980): *Τουρκική Ελληνογραφία*, Θεσσαλονίκη, ΙΜΧΑ.
- Χιδίρογλου, Π. (1988): *Η Δυτική Θράκη υπό το φως της εθνικής ιδέας των Τούρκων με βάση τουρκικά δημοσιεύματα*, στα Πρακτικά συνεδρίου «Η ιστορική αρχαιολογική και λαογραφική έρευνα για τη Θράκη», Θεσσαλονίκη, ΙΜΧΑ.
- Vermeulen, H. (1983): «Urban Reseach in Greece», στο *Urban Life in Mediterranean Europe: Anthropological Perspectives*, εισαγωγή-επιμέλεια Μ. Kenny and D. Kertzer, Urbana-Chicago-London.
- Vermeulen, H. κ.ά. (1990): *Έλληνες στην Ολλανδία*, Αθήνα.